

*Баранова С. В.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри германської філології
Сумського державного університету*

*Трофименко А. В.,
студентка факультету іноземної філології та соціальних комунікацій
Сумського державного університету*

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ ФОРМ КОМІЧНОГО УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНИХ ТЕЛЕСЕРІАЛІВ)

Анотація. Стаття присвячена визначенню поняття комічного, дослідженню його функціональних різновидів та встановленню загальної специфіки гумору. У ній визначено головні відмінності між основними формами комічного.

У сучасному перекладознавстві проблема перекладу комічного набуває особливої актуальності, оскільки кінопереклад на сьогодні займає важливу роль у сфері перекладу загалом. Зважаючи на недостатню кількість робіт та досліджень, які були б присвячені виключно перекладу гумору та інших форм комічного в телесеріалах, на основі загальнодоступних матеріалів було розглянуто основні проблеми, які виникають під час перекладу українською мовою телевізійних серіалів загалом, а також визначених раніше різновидів комічного.

У ході аналізу виявлено найбільш ефективні шляхи їх вирішення для адекватної передачі авторської задумки. Визначено не лише найбільш поширені в англійському телевізійному дискурсі форми комічного, а й традиційні методи їх перекладу, що застосовуються на українському телебаченні, а також різноманітні шляхи збереження комічного ефекту в перекладі за допомогою використання професійними перекладачами певних міжмовних трансформацій.

Розглянута проблема еквівалентності та адекватності передачі стилістичних засобів, що створюють комічний ефект, українською мовою. У роботі з'ясовано відмінності між англійським та українським гумором, особливості його використання та вплив на процес перекладу телесеріалів.

Крім того, встановлено важливість урахування як лінгвістичних, так і екстралінгвістичних факторів під час передачі форм комічного українською мовою. Дослідження проводилося на матеріалах англійських телевізійних серіалів, що були розміщені в мережі Інтернет, через наявність в них значної кількості стилістичних засобів, за допомогою яких створюється комічний ефект.

Ключові слова: форми комічного, кінопереклад, гумор, сарказм, іронія, телесеріали.

Постановка проблеми. Питання перекладу гумору та інших форм комічного набуває актуальності, адже кінопереклад загалом досягнув найвищого рівня розвитку за останні декілька років. Оскільки раніше ця сфера майже не вивчалася, адекватна передача комічного ефекту та переклад стилістичних засобів, що застосовуються для створення цього ефекту, інколи не розглядаються як проблеми, що вимагають цілісного дослід-

ження. У зв'язку з цим на екранах час від часу з'являються фільми та телесеріали, де повністю втрачений комічний ефект, через що вплив на реципієнта оригінального продукту та перекладеного відрізняється.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням перекладу гумору в кіно займалися такі вітчизняні дослідники, як М. Юрковська, Я. Кривонос, Т. Лук'янова. Над вивченням комічного, у цілому, працювали відомі зарубіжні науковці: В. Раскін, П. Кейт-Шпігель, Б. Дземідок [1] та інші. Дослідження окремої форми комічного, а саме сарказму, присвячені науковці доробки В. Радванської, Н. Кудрявцевої [2], Я. Ковалевської [3], В. Самохіної [4].

Переклад форм комічного в англійських телесеріалах є актуальною темою дослідження, оскільки поєднує в собі не тільки розгляд шляхів адекватного перекладу та повної передачі авторської задумки і комічного ефекту, але й способи збереження лінгвістичних та екстралінгвістичних особливостей гумору певної нації. При цьому важливо виявити, які вміння перекладача дозволяють йому зберігати задум ситуації в телесеріалі і в той же час адаптувати умови, у яких створюється комічне.

Метою статті є спроба дослідити шляхи адекватної передачі комічного ефекту українською мовою на матеріалі англійських телесеріалів.

Результати дослідження можуть бути використані у вивченні питань кіноперекладу на заняттях у закладах вищої освіти, для написання рефератів, тез, курсових і кваліфікаційних робіт, у практичній діяльності перекладачів.

Виклад основного матеріалу. Комічне та його функціональні різновиди займають важливе місце в житті людини з огляду на їх психологічні функції та значення. Власне термін «комічне» походить від грецького «*komikos*», що означає «смішний, веселий».

Цей концепт є доволі складною для визначення категорією естетики, та пов'язаний з освоєнням світу за допомогою сміху. Комічне завжди відображає невідповідність між недосконалим та ідеальним, значущим та неважливим, реальністю та задумом. Виявлення цієї невідповідності і породжує комічний ефект, але комічне не тільки змушує людей сміятися, воно також виконує соціальні та суспільні функції [5].

Дослідники виокремлюють від двох до семи форм комічного, але основних тільки чотири: іронія, гумор, сатира, сарказм [6], тим

не менш частотність їх використання помітно відрізняється. Перша форма комічного – гумор – це доброзичливо-глузливе ставлення до чого-небудь, спрямоване на викриття недоліків; художній прийом, заснований на зображенні чого-небудь у комічній формі [7]. Другий різновид комічного – сатира, що являє собою художній прийом, заснований на різкому, дошкульному висміюванні пороків, хиб, негативних явищ; уїдлива критика [8]. Однією з найпоширеніших форм комічного є іронія, її використання по праву можна назвати найчастотнішим, особливо в телесеріалах.

Іронія є твердженням, яке поєднує в собі буквально значення сказаного та ймовірне [9]. Ще однією важливою формою комічного є сарказм, термін походить з грецької від *“sarkaō”*, що буквально перекладається як *«рву м'ясо»*. Сарказм являє собою в'їдливу, викривальну та дошкульну насмішку. Український глумачний словник дає таке визначення терміну як злісна, уїдлива насмішка, ідка іронія [10].

Основні відмінності між формами комічного полягають у ситуаціях, у яких створюється жарт, а також у ступені дошкульності. Наприклад, гумор завжди доброзичливий, він не несе в собі уїдливості чи критицизму, як іронія чи сарказм.

Український ринок кіноперекладу на сьогодні активно розвивається, абсолютно всі телесеріали та фільми дублюються для показу в кінотеатрах та на телебаченні. Під час створення перекладу фахівці мають зберегти не тільки зміст та форму, але і приділити достатньо уваги екстралінгвістичним факторам, наприклад, місцю події, невербальним засобам, загальній ситуації, певним культурним та соціальним факторам.

Крім того, перекладач мусить адекватно передати абсолютно всі інформаційні та емоційні повідомлення, що виражаються не тільки у мовленні акторів, але і в написах, титрах, закадровому тексті та у відеоряді, який також несе певне змістове навантаження [11, с. 116]. Перекладач ні в якому разі не може застосовувати описовий переклад, чи взагалі випускати інформацію, яку він не може адекватно передати, оскільки це вплине не тільки на якість перекладу, але і на сприйняття реципієнтом продукту. Складність перекладу окремого фільму та телесеріалу значно відрізняється, адже для роботи над останнім потрібно зберігати цілісність та дотримуватися певного набору варіантів перекладу протягом довгого часу.

Через різницю у артикуляції української та англійської мови, перекладач повинен застосовувати скорочення, заміни, пропуски та додавання деяких фраз [12, с. 306–330]. Якщо фахівець не зробить цього, репліки героя оригінального продукту та перекладеного не будуть співпадати, що буде заважати глядачу переглядати стрічку.

Комедійні телесеріали, що є матеріалом дослідження у роботі, вважаються одним із найскладніших жанрів для перекладу. Це відбувається через велику кількість різноманітних стилістичних засобів – алюзії, каламбури, іронія, сленг, що застосовуються для створення комічного ефекту.

Варто пам'ятати про специфічність національного гумору. Буквальність у перекладі комічного часто повністю руйнує авторський задум та комічний ефект певної штучно створеної ситуації. Для вдалого та адекватного перекладу фахівець має володіти не тільки відмінним знанням мови оригіналу та перекладу, але також мати фонові екстралінгвістичні знання, та, не в останню чергу, гарне почуття гумору. Тільки в такому випадку перекладач зможе зберегти значення кінотексту та його прагматику [13, с. 44–58].

Проблема еквівалентності та адекватності перекладу нерозривно пов'язана з передачею комічного ефекту українською мовою. У ситуації з комедійними телесеріалами, перекладач мусить зробити вибір, чому надати перевагу. Адекватність зазвичай виходить на перший план, оскільки основним завданням перекладача є точна передача змісту ситуації та серіалу в цілому. Найбільш ефективним шляхом збереження семантики є прагматична адаптація під час створення перекладу [14, с. 7–40].

Гумор – це явище специфічно національне, тож цілком логічно, що жарт англійською мовою та українською буде мати різне забарвлення, тональність та направленість. При цьому варто також розрізняти американський гумор та британський. Оскільки телесеріали, які розглядаються в роботі, були створені в США, автор звертає увагу на американське почуття гумору. Для нього характерні гіперболи та передражнювання, підкріплені невідповідністю між реальним та ідеальним [15, с. 74].

На відміну від британського гумору, якому властива стриманість, манірність та консерватизм, що являються національними рисами країни, американський гумор базується на надмірності та перебільшенні у всьому. Одним із прикладів специфічно американського гумору є *“tall tales”* – оповідання, що базуються на гіперболі [16, с. 19]. Наприклад, *“Two men were exchanging tall stories. Joe said that his grandfather had been 18 feet tall. Not to be outdone Fred replied: “I guess everything grows mightily in our country. I was going through the wood last night and saw a snake 4 miles long”*. – *«Двоє чоловіків розповіли один одному небилиці. Джо розповів про те, що його дід був 18 футів заввишки, аби не відставати, Фред у свою чергу додає: «Все в нашій країні зростає дуже швидко. Минулої ночі я йшов через ліс і побачив змію завдовжки 4 метри»* [17, с. 85]. У жарті мовою перекладу передано експресивний засіб оригіналу під назвою гіпербола, що і створює комічний ефект у вихідному та цільовому текстах.

Український гумор також має характерні риси. Зважаючи на довгу боротьбу країни за національну ідентичність, жарти допомагали розвивати самоіронію та самозахист в людській свідомості [18]. Гумором просякнутий фольклор українського народу: казки, пісні, байки, приказки, до цього прийому зверталися письменники та поети.

Форми комічного дозволяли людям дивитися на ситуації критично та насміхатися з усіх нещастя, що доводилося долати самостійно. Це власне стало визначною рисою не тільки гумору українців, але і національного характеру. Під час перекладу американських комедійних телесеріалів перекладач повинен враховувати особливості використання гумору як в мові оригіналу, так і в мові реципієнтів. Тільки за такої умови можлива адекватна передача жартів та інших функціональних форм комічного.

Національні особливості гумору є екстралінгвістичним фактором, без урахування якого не може існувати адекватний переклад. До цих факторів можна віднести історичні, культурні та політичні події, що відбуваються в країні походження телесеріалу, елементи сюжету, на яких будується цілісна задумка картини та інше. Передача названих факторів в мові перекладу є надзвичайно важливою, адже комічне не існує у вакуумі поза ситуацією та часом. Будь-який жарт пов'язаний із героями, їх характерами та відображає їх взаємовідносини, а також ставлення авторів до певних дійових осіб.

Найпоширенішими формами комічного у англомовних телесеріалах є іронія, сарказм та гумор, які реалізуються за допомогою різноманітних стилістичних прийомів [19]. Одним із таких засобів є каламбур – гра слів, що дозволяє обігрувати різні значення однієї лексеми.

В одному з відомих американських серіалів «*Теорія Великого Вибуху*» каламбури застосовуються досить часто. В одному з епізодів головний герой Леонард зустрічає кохану дівчину Пенні з іншим чоловіком, після чого заходить похмурий до квартири, де його зустрічає сусід Шелдон фразою "*Penny for your thoughts*" [20]. У перекладі це звучить як «*Привід для роздумів*». Цей варіант абсолютно передає не гру слів, що базується на імені дівчини та сталому виразі, а лише буквальне значення висловлювання. Гру слів можна перекладати різними способами, наприклад, як каламбур в мові перекладу, за допомогою іншого стилістичного прийому, взагалі вилучити стилістичний засіб, або ж пояснити жарт мовою перекладу. Але в телесеріалі не всі методи будуть доречні, наприклад, обраний спосіб, переклад без гри слів, зробив закадровий сміх після слів Шелдона недоречним. Через що глядачі перекладеного продукту можуть не зрозуміти всю ситуацію.

Сарказм також використовується в телесеріалах, досить часто поєднується з іншими стилістичними прийомами, наприклад, алюзіями, грою слів. Для перекладу цієї форми комічного варто враховувати не тільки синтаксичну та семіотичну складову, але і контекст ситуації. В одній із серій «*Теорії Великого Вибуху*» головні герої подорожують до Техасу, Говард – один із дійових осіб – вирішує вдягтися так, як він собі уявляє місцевих жителів. Через це між героями відбувається наступний діалог:

Leonard: Will you please take that stupid hat off?

Howard: No, I want to blend in.

Raj: To what? Toy story? [21].

Комічне в цьому прикладі твориться за допомогою саркастичного висловлювання Леонарда і алюзії на відомий мультфільм «*Історія іграшок*». Говард хоче здаватися своїм у Техасі, але його друзі вважають його вигляд щонайменше дурним. Зберегти цей жарт не видається складним завдяки буквальному перекладу, адже україномовні глядачі знайомі з вищезгаданим мультфільмом так само добре, як і реципієнти оригінального продукту.

Іронія та перебільшення є невід’ємною частиною комедійних телесеріалів, наприклад, добре відоме шоу «*Друзі*», яке має тисячі прихильників по всьому світу, наповнене десятками прикладів вдалого використання стилістичних прийомів для створення комічного ефекту. В одній із серій друзі повертаються з Барбадосу, і головний герой Чендлер відповідає на питання іншого головного героя: "*Yeah, It's almost as if Air Barbados doesn't care about your social life*" [22]. У перекладі це звучить наступним чином: «*Ну, таке враження, що Air Barbados начхати на твоє особисте життя*». В українському варіанті було використано експресивний еквівалент для передачі іронії та перебільшення, щоб показати всю комічність ситуації між друзями.

Для передачі комічного українською мовою використовуються різноманітні методи: буквальний переклад, еквівалентний переклад, повна заміна жарту, вилучення певних стилістичних прийомів, створення нового жарту. Не можна

стверджувати, що будь-який із цих способів спрацює для перекладу кожного серіалу. Для того, щоб передати зміст комічного, перекладач повинен творчо підійти до вирішення проблеми та знайти гідний еквівалент, який не просто відобразить форму, але і зміст комічної ситуації. Перш за все, фахівець повинен потурбуватися про те, щоб вплив на реципієнта перекладеного продукту повністю відповідав впливу на глядачів оригінального телесеріалу. Знання, як лінгвістичні, так і екстралінгвістичні, гарне почуття гумору та цілковите розуміння тексту, який необхідно перекласти, відіграють важливу роль у створенні адекватного варіанту для перекладу англомовних комедійних телевізійних серіалів.

Висновки. Поняття комічного має такі функціональні різновиди: гумор, сарказм, іронія, сатира, які часто переплітаються у телесеріалах. Основні проблеми, які виникають під час перекладу кінофільмів, пов’язані з особливостями гумору певної країни, екстралінгвістичними факторами, такими як історичні чи політичні події, ситуація в країні виробництва стрічки, наявність значної кількості стилістичних прийомів, що створюють комічний ефект, для перекладу яких потрібно використовувати творчий підхід.

У телесеріалах досить часто використовується гра слів, сарказм, що створюють комічні ситуації. Найбільш практичні шляхи адекватної передачі комічного ефекту українською мовою – це створення в перекладі жарту, який би точно повторював прагматику оригінального жарту. Для цього, залежно від ситуації, можна спробувати відтворити англійський жарт українською мовою, підібрати або створити власний, національний.

Подальші дослідження автор вбачає у вивченні засобів передачі національного гумору, варіативності використання перекладацьких трансформацій у процесі перекладу комедійних жанрів.

Література:

1. Дземидок Б.О. Комическое: пер. с польск. Москва : Прогресс, 1974. 223 с.
2. Радванська В., Кудрявцева Н. Проблеми відтворення англійського гумору при перекладі телевізійного шоу "A bit of Fry and Laurie". *Інформаційні технології в освіті*. 2018. № 32. С. 216–222.
3. Ковалевська Я.Л. Медіапростір сатирико-саркастичного дискурсу (на прикладі американських онлайн видань). *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. Серія: Іноземна філологія. *Методика викладання іноземних мов*. 2016. Вип. 84. С. 130–135.
4. Самохіна В.О. Жарт у сучасному комунікативному просторі Великої Британії і США : монографія. Вид. 2-е, перероб. і доп. Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна. 2012. 360 с.
5. Глинка К. Теория Юмора. *Независимый Бостонский Альманах «Лебедь»*. 2004. № 388. URL: <http://www.lebed.com/2004/art3865.htm> (дата звернення: 14.08.2019).
6. Боров Ю.Б. Комическое или о том, как смех казнит несовершенство мира, очищает и обновляет человека и утверждает радость бытия. М. : Искусство, 1970. 239 с.
7. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/ghumog> (дата звернення: 14.08.2019).
8. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/satyra> (дата звернення: 14.08.2019).
9. Бичко І. Іронія // *Філософський енциклопедичний словник / В.І. Шинкарук (голова редколегії) та ін.; Л.В. Озадовська, Н.П. Поліщук (наукові редактори); І.О. Покаржевська (художнє оформлення)*. Київ : Абрис, 2002. 742 с.

10. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/sarkazm> (дата звернення: 14.08.2019).
11. Алексеева И.С. Профессиональный тренинг переводчика : Учеб. пособие по устному и письменному переводу для переводчиков и преподавателей. СПб. : Союз, 2005. 288 с.
12. Якобсон Р.О. Язык в отношении к другим системам коммуникации. Избранные работы. М. : Прогресс, 1985. С. 306–330.
13. Горшкова В.Е. Перевод в кино. Иркутск : МИГЛУ, 2006. 278 с.
14. Красных В. «Свой» среди «чужих»: миф или реальность? М. : Гнозис, 2003. 375 с.
15. Американский юмор – XX век : сборник / сост.: С.Б. Белов; на англ. яз. М. : Радуга, 1989. 528 с.
16. Новицкая З.В. Традиции американского юмора XIX ст. и речевые средства комического у М. Твена : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки». М., 1962. 19 с.
17. Белл Д., Белл Б. Английский язык с улыбкой. Чтение ради пользы и удовольствия. М. : Sigma-Press, 1999. 155 с.
18. Сурай Ю. Гумор в історії української культури. Газета «День», 2004. № 44. URL: <http://www.day.kiev.ua/uk/article/ukrayina-incognita/gumor-v-istoriyiukrayinskoji-kulturi> (дата звернення: 14.08.2019).
19. S. Baranova, A. Trofymenko. Suggestive material as an aspect of stylistic implication of English advertising discourse (based on American TV commercials). *Філологічні трактати*. 2018. Т. 10, № 3. С. 15–19. DOI: 10.21272/Ftrk.2018.10(3)-02 (дата звернення: 14.08.2019).
20. Big bang theory transcripts. URL: <https://bigbangtrans.wordpress.com/series-1-episode-3-the-fuzzy-boots-corollary/> (дата звернення: 14.08.2019).
21. Big bang theory transcripts. URL: <https://bigbangtrans.wordpress.com/series-3-episode-01-the-electric-can-opener-fluctuation/> (дата звернення: 14.08.2019).
22. Friends s10e01 Episode Script. URL: https://www.springfieldspringfield.co.uk/view_episode_scripts.php?tv-show=friends&episode=s10e01 (дата звернення: 14.08.2019).

Baranova S., Trofymenko A. The problems of translating different means of creating comic effect into Ukrainian (on the material of English television series)

Summary. The article deals with the definition of the concept of the comic category, the study of its functional types and the determination of general specificity of humor. The main differences between the main forms of the comic are identified. In modern translation studies the problem of comic translation is of relevance because movie translation plays an important role today in the field of general translation.

Despite this, the number of works and studies that would deal exclusively with the translation of humor and other forms of the comic in television series are insufficient. In this regard, based on publicly available materials, we have considered the main problems arising during the translation of television series into Ukrainian, in general, as well as certain types of the comic. The most effective ways of their solution for the adequate rendering of the author's idea have been revealed.

Moreover, the most common forms of the comic in the English television discourse have been identified. Traditional methods of their translation used in the Ukrainian television, as well as various ways of preserving the comic effect in translation through certain professional translators' inter-language transformations have been regarded. The problem of equivalence and adequacy of rendering stylistic devices that create a comic effect in the Ukrainian language is considered.

The research revealed differences between the English and Ukrainian humor, its use and impact on the process of translating television series. In addition, the importance of considering both linguistic and extra-linguistic factors in the translation of comic forms into Ukrainian has been proved. The research has been based on the English television series which are posted on the Internet in view of the great number of stylistic devices which create a comic effect.

Key words: means of creating comic effect, movie translation, humor, sarcasm, irony, television series.